

Teoriark animasjon nr. 7: Porteføljeproblemetⁱ

Egenkapitalen i samvirkeforetak består av innskutt andelskapital og opptjent, tilbakeholdt kapital. Det er årsmøtet i foretaket som hvert år bestemmer hvor stor del av et eventuelt overskudd som skal utbetales til medlemmene som etterbetaling basert på deres samhandling med foretaket og hvor mye som skal holdes tilbake i selskapet. Midler som holdes tilbake kan:

- overføres til den kollektivt eide kapitalen
- avsettes på et etterbetalingsfond
- overføres til såkalte medlemskapitalkonti

Et årsmøtevedtak om at hele eller deler av overskuddet skal beholdes i samvirkeforetaket, innebærer i realiteten at alle medlemmer pålegges å plassere et beløp i foretaket som er proporsjonalt med deres samhandling med foretaket. Hvert enkelt medlem kan ikke selv bestemme hvor mye de selv må investere eller hva foretaket skal anvende midlene til. Noen av medlemmene mener kanskje de selv kunne oppnådd en høyere avkastning om de hadde disponert disse midlene til egne investeringer eller til nedbetaling av gjeld, mens andre tror kanskje at egne investeringer vil gi en lavere avkastning enn den samvirkeforetaket kan oppnå. Hvor mye hvert medlem pålegges å investere i samvirkeforetaket er imidlertid uavhengig av medlemmenes finansielle evne, alternative investeringsmuligheter, holdninger til risiko og deres vurderinger av hvilken nytte de selv vil ha av foretakets investeringer. Dette er det såkalte *porteføljeproblemet*.

Det er vanlig praksis i aksjeselskaper at hele eller deler av overskuddet holdes tilbake i selskapet. Dersom aksjene er omsettbare, kan imidlertid aksjonærene fritt tilpasse sin portefølje ved å selge seg ned eller kjøpe seg videre opp i selskapet. Denne muligheten har ikke medlemmer i samvirkeforetak.

Porteføljeproblemet er ofte størst i flerformålssamvirker som har mottaks- og foredlingsapparat for ulike typer råvarer i flere regioner, og det er dette problemet som animasjonen illustrerer. De fleste bønder driver spesialisert produksjon av en eller noen få råvarer, en smal portefølje. Noen medlemmer kan ha stor nytte av en investering i et spesifikt anlegg i en region, mens andre ville hatt langt høyere nytte av en investering i et mottaksapparat i deres region. Og atter andre ville helst sett at foretaket prioriterte investeringer i produktutvikling som kunne bidra til å sikre framtidige leveranser for en tredje råvare.

Beslutningsprosesser i samvirkeforetak med en heterogen medlemsmasse kan være svært krevende. På den ene side kan grundige diskusjoner bidra til å kvalitetssikre beslutninger. På den annen side kan åpne og tidkrevende beslutningsprosesser føre til redusert konkurransekraft når foretaket ikke raskt nok gjennomfører teknologiske endringer eller utnytter nye markedsmuligheter.

HUSK:

Beslutningsprosesser kan være krevende dersom medlemmene har ulike mål. Dette kan føre til at lønnsomme investeringer blir utsatt eller ikke gjennomført.

ⁱ Animasjonen er laget av Lars Tothammer (lars@tothammer.com) basert på manus utarbeidet av Sigurd Rysstad og Nils Sanne ved Senter for samvirkeforskning, NMBU